

recenzije – *recensiones*

Tonči MATULIĆ, *Bioetika*, Glas
Koncila, Zagreb 2001.

Na naslovnoj stranici ovog obimnog rada od preko 500 stranica vidi se ime autora i vrlo kratki naslov – bioetika – ispod kojeg stoji onaj središnji detalj Michelangelove freske u Sikstinskoj kapeli stvaranja Adama, Božji prst koji će sad-na dodirnuti Adamov, Božji živi prst i Adamov koji će sad-na postati živim. Izbor ovog detalja nije nevažan. On naznačuje kako će cijela rasprava oko bioetike, njezina utemeljenja i uopće opravdanosti u pozadini biti zainteresirana za očuvanje razlike Stvoritelja i stvorenja, Boga i čovjeka. Jer, bioetika se, htjela to ili ne, susreće s pitanjem može li čovjek i smije li se igrati Boga, smije li tako zahvaćati u život i nadasve u ljudski život da ga bitno mijenja ili mu prijeti.

Dočim se dotakne temelj života sve je upitno. Dočim se nasluti mogućnost manipuliranja životom sve se ljuđa.

No, ovaj se detalj može vidjeti i drukčije. Možda nije riječ o Božjem prstu koji će sad-na probuditi Adama na život, nego o Božjoj ruci koja je to već učinila. Michelangelo bi tako hvatao trenutak povlačenja Božjeg prsta i stvaranja slobodnog prostora u kojem će se čovjek moći ponašati kao da Boga nema. Tako bi ovaj isti detalj upućivao

na dva moguća, suprotstavljena stava unutar same bioetike, bioetike koja se utemeljuje na vjeri u Boga i one koja se ponaša kao da Boga nema.

Bioetika Tončija Matulića je knjiga koju se u HR ne može uspoređivati s nekom drugom knjigom iz istog područja i istih ili sličnih ambicija. To nas stavlja u neobičan položaj. Mi, na periferiji događanja u biomedicinskom području i na periferiji bioetičkih razmišljanja, imamo sada jedno mjesto na kojem je moguće naći iscrpne podatke o svemu što tvori ovu mladu, 30 godišnju znanost. Knjiga je puna podataka i literature. Daje pregled i sažetke svih važnijih strujanja i mišljenja u svom području. Propituje i razlaže temeljna pitanja same bioetike. Pušta u riječ sve glavne predstavnike i sažimlje svu važniju građu i stavove. U svemu tom autor nije nevidljiv. Zauzima stav i obrazlaže ga. Ponekad se ima dojam da autor ne samo da govori o dijalogu kao nužnoj pretpostavci ove znanstvene discipline, nego kao da je on sam mjesto dijaloga, mjesto u kojem do riječi dolaze različiti predstavnici. Na određeni način, autor nije samo jedan od glasova unutar bioetičkog pluralizma, nego je njegov rad mjesto i susretište u kojem različiti glasovi imaju svoje mjesto.

Tako knjiga ispunja dvije praznine: prazninu pregleda cjelokupne problematike vezane uz bioetiku i prazninu cjelovitijeg prikaza kršćanskog i katoličkog stava unutar pluralizma glasova u bioetici.

Knjiga je tako i orijentir i mapa. Upućuje na glavne probleme, dotiče ih s različitim polazišta, razlaže i ukazuje na rješenja i nedoumice. Mapa je različitih pristupa. Sam autor je, to se osjeća posvuda uzduž ovih stranica, duboko uronjen u nužnost pluripogleda. Tko se upusti u bioetiku ne može izbjeći potrebi različitim i raznovrsnim pristupima. On ne samo da mora plivati između dvije obale i prevoditi s jednog jezika na drugi, on je prisiljen plivati između mnogih obala i govoriti mnoge jezike.

Mora voditi računa o filozofskom i teološkom usmjerenju, o pravnoj i sociološkoj pozadini, o postavkama klasične ili klasičnih etika i problematici primjene, mora se razumjeti u biologiju i medicinu, teologiju i filozofiju, pravo i sociologiju, znanost i praksu, istraživanje i hermeneutiku. Kako je to i kome je to uopće moguće?

Naravno, to može samo netko tko je duboko dotaknut problematikom suvremenog svijeta, problemima vezanim uz biomedicinski napredak i otkrića s jedne, i slobodom i dostojanstvom čovjeka, s druge strane. Ne ponavlja autor uzalud na mnogo mjesta nužnost buđenja i očuvanja etičke svijesti, slobode i odgovornosti. Etička svijest se na Zapadu, nakon što je zašla u sjenu, počela buditi upravo kroz probleme s kojima se bavi bioetika. No, pogodnost i probuđivanje nisu dostatni. Potrebno je i znanje, ono utemeljeno znanje koje zna izreći svoj vlastiti temelj. Autor, u to nema sumnje, ima široko znanje i isto tako ga zna opravdati.

Mi koji smo navikli da se bioetičare pita i sluša tek kada se dogodi neko novo otkriće u biomedicinskom području, tek

kada se na obzoru pojavi strah od mogućih zloporaba ili prekoračenja granica iza kojih ne znamo što nas čeka, otkrivamo na ovim stranicama kako trud bioetičara nije prvenstveno naknadno moraliziranje o napretku i postignućima znanosti, nego nas autor uvodi u svu složenu problematiku utemeljenja bioetike, njezinih nutarnjih previranja, njezine skrbi oko smisla čovjeka i života, njegove tajne i nedorečenosti, njegova podrijetla i usmjerenosti. Ako je znanost izazov ono što je još uvijek nepoznato i nespoznato, bioetičaru je tajna života i čovjeka neprestani izvor mišljenja i truda oko etičke normativnosti. Ako je znanost prvenstveno usmjerena na otkrivanje, na onaj prodorni pogled koji želi prodrijeti sve dublje i dalje, pogled koji u strasti za otkrivanjem neotkrivenog zaboravlja na širinu i složenost života i smisla, autor je zabrinut za moguću povredu, za mogućnost da se čovjek trkom za gospodstvom nad životom nađe zarobljen svojom moći.

Bioetika se odnosi na sve što se tiče života te je tako mjesto u koje se slijevaju svi najrazličitiji stavovi prema životu, smrti i njihovu osmišljavanju. Kao što je to i inače slučaj kada je u pitanju smisao, uvijek je u pitanju i vlastita odluka. Smisao nije dovoljno pronaći ili uvidjeti, za njega se valja i odlučiti. I u bioetici je tako. U konačnici se valja odlučiti. Autor pomaže osvijetliti vlastite odluke, smjestiti ih u široki kontekst mogućih posljedica, ali se ne susteže ni od izricanja svoje vlastite odluke.

Knjiga je višestruko korisna. Mišljena je kao priručnik studentima, ali bi pojam studenta trebalo shvatiti što je moguće šire: student je onaj komu je stalo do znanja. Tko ima potrebu izbjeći površne medijske sudove, s jedne, i neutemeljene osude, s druge strane, taj će u ovoj knjizi

pronaći mnoštvo korisnih podataka i sažete prikaze problematike potrebne za jasnoću i donošenje vlastitog suda.

Ovom knjigom autor je izbačen u prvi red stručnjaka bioetičara, a to znači da je stavljen i pred zahtjev da neprestano prati i

napredak istraživanja i prateću argumentaciju. Valja mu izreći zahvalnost što je svojim trudom olakšao mnogima pristup i jasnije razumijevanje područja bioetike koje se tiče svih nas, htjeli mi to ili ne.

Ante Vučković